

55 v tom podobni farizeům, kteří opovrhovali Kristem a posmívali se mu, ježto stíhal a odhaloval jejich špatnost a líčené zisté pobožnůstkářství. Taktěž jsou podobni závistivým a lakotným obchodníkům nebo řemeslníkům, kteří na smrt nenávidí a pronásledují i vraždí své konkurenty a druhy, domnívajíce se, že poškozují jejich zisk. O nich lze uvést onen obecně známý verš:

60 Pes, když u kosti leží, i na svého druha se ježí.

23 v *relikviářích*: v schránkách, často přepychových, ve kterých byly uloženy ostatky svatých – 37 u židů v Jeruzalémě: srov. Luk. 18,20n. – 38 na stavitelích chrámu Dianina: srov. Skutk. 19,26-27 – 60: lat. leoninský hexamet, uváděný mezi středověkými příslovími

KONRÁD WALDHAUSER

Videňský augustinián Konrád Waldhauser († 1369) byl povolán do Prahy na přání císaře Karla IV. a pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic, aby působil na zbohatlý a znemravnělý pražský německý patriciát, a zejména aby svým vzorem vychoval mladé kazatele ke kritickému a opravnému působení. Ve svých latinských a německých kázáních káral Waldhauser především pohodlný život mnišských řádů a přepych bohatých patriciů. Tím proti sobě popudil žebravé řády a musel se proti jejich žalobám literárně hájit spisem *Apologia* (Obrana). Pro potřeby adeptů kazatelství zpracoval kazatelskou příručku ve formě postily, podle účelu nazvanou *Postilla studentium sanctae Pragensis universitatis* (*Postila studentů svaté pražské university*). Protože stál na stanovisku vládnoucí třídy a očekával nápravu od změny mravů, jeho kritika nebyla účinná.

Na českou literaturu působil Waldhauser napřed nepřímým, že strhl svým příkladem ke kazatelské činnosti Milíče. Jeho dílo vstoupilo do české literatury až za rostoucího reformního hnutí ke konci 14. století překladem latinské postily do češtiny.

POSTILA STUDENTŮ SVATÉ PRAŽSKÉ UNIVERSITY

(DRUHÁ NEDĚLE PO VELIKONOCÍCH)

Ego sum pastor bonus — Iohannis 10°.

V dřevniej neděli slyšeli sme, kterak svatý Jan vypravuje radost nebeskú, kterúžto mají v nebesiech svatí, a tak sme jako mládenci čistí učinění jeho vykúpením.

5 Dnes uslyšímy, kterak týž milý pastýř, jakož jest prolil svú svatú krev u Veliký pátek, ostříehá a chce stráž mieti o těch dušiech, aby nižádná nezahynula. Neb to se stalo jeho milosrdenstvím, ale ne naším zaslúžením, jakož na počátce dnešnie mše počínají zpievati a řkúce: „Misericordia Do-

mini plena est terra. – Milosrdenstvie božieho plna' jest země.“ Protož
10 dnešnie čtenie pokládá rozdiel medzi dobrým pastýřem a zlým, totižto mezi
Kristem, jenž jest dobrý pastýř, a mezi ďáblem, jenž jest zlý pastýř, chvátí
jako hladovitý vlk, jakož praví svatý Jakub a řka: „Fratres, vigilate et
sobrii estote, quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens cir-
15 cumit quaerens, quem devoret. Cui resistite fortes in fide. – Bratřice, bděte
a střízvi budte, nebo protivník váš ďábel jako lev řeva obcházie hledaje,
koho by požřel. Jemužto silni u viěře braňte se.“ Varujtež se toho zlého
pastýře, ješto vás tak nevěrně a falešně pase a radí vám zlu pastvu násle-
dovati, ješto jest ztracenie vaše.

Protož pokládaje rozdielně a přirozeně dobrého a zlého pastýře evange-
20 lista, a die takto: „Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. – Dobrý
pastýř dává svú duši za své ovce.“ Tuto mámy rozuměti o duchovních
ovciech, o všech věrných dušiech křesťanských, ješto sú mnohem dražše
než tyto ovce, nebo jedna duše hříšného křesťana jest dražši než všecken
svět se všemi ovce. Jakož toho dovodí svatý Jan ve čtení takto řka:
25 „Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animae vero suae
detrimentum patiatur?“ Co by prospěšno bylo člověku na tomto svěče
veliké sbožie? Nebo by vešken svět měl a věda, že jemu s sebu nic nevziati,
jedno dobré činy, anebo dáti duši na zatracenie, protož jest mnohem lepší
i užitečnější i většie věc duše ostřiehati. Nebo ač kolvěk pastýř, aby své
30 ovce neb dobytečka nezatracil, hlédá snažně a práci má, aby vlk nepřida
i nevzal; pakli by ješče zatratil které dobytče, však proto smrti netrpí, ale
škodu. Ale náš milý pastýř Kristus, chtě, aby žádná nezahynula ovce,
ráčil smrt za všechny přijieti.

Tiemž sledem pastýřové a poručníci prvnieho pastýře Jezukrista mají
35 jíti a následovati jeho, aby nižádné ovce nedali zahynúti, aby pro ni smrt
trpěli. Jakožto svatý Pavel dobře následoval a jakožto píše Korintóm tak
řka: „Ego autem libentissime impendam et superimpendar pro animabus
vestris. – Já velmi rád pracovati budu a naložím život za spasenie všech
duší.“ Ten dobře následoval toho pastýře, žež chtěl i vešken statek i duši
40 naložiti. Ale pohřiechu pastýřové nynější tohoto světa vice milují sbožie
a statek jich nežli spasenie, po desátciech a po ofěře jich stojie, ale jejich
duší spasenie netbají, ale pastvy hledají; nejsú pastýřé, ale nájemníci nebo
přípasie, ješto na mzdě pasú a pro zisk, jako dále praví ve čtení: „Mercen-
narius autem et qui non est pastor et cuius oves non sunt propriae, videt
45 lupum venientem et dimittit oves et fugit, et lupo rapit et male trahendo
dispertit etc. – Přípasie a kto nenie pastýř, jehož nejsú vlastnie ovce, často
vida vlka a pustí ovce, a vlk přida i popadne ovce i roztrhá.“ Abyste věděli,
že skrze tohoto vlka, ješto hledá popadenie ovce, znamenává se ďábel, ješto
hledá popadnutí a oklamati každého hříšného duši. Druhé vlk znamenává
50 každého kacieře, ješto se zdá, by byl svatý a dobrých činův, ješto hledá

oklamati sprostného človeka, neb znamená křivého zpovědníka. Jakžto pohřiechu činie někteří falešní zákonníci, nejsúce vydáni ani zvoleni biskupem toho kraje, vidúce nezabránie, mezi sprostné lidi a sedláky přidúce, tu budú říci a mluvíti obecně mezi lidmi: „Mámy moc papežovu a biskupovú moci,“ a nemajúce nižádné moci. Tu nerozdielně všickny spolkem budú zpoviedati a tu lichevníky, cizoložníky, vražedníky, ktož kolvěk k nim přide a jediný groš dá, všechny rozhřešie a je tu zklamají, že i s nimi puojdú do horúcieho pekla, a tak že se bojím, by nebylo naplněno to, jakož se píše v Knihách apoštolských, jakož řekl hospodin po svém vstúpení: „Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. – Vědě já to, že po mém odchodu vendú mezi vy chvátaví vlci, neodpúščejíce stádu. A vstanú muži, mluviece křivdu, aby obrátili po sobě uředníky.“ Ti všichni falešní a křiví zpovědníci, když budú nalezeni od pastýřov, totižto od farářov věrných osady, mají býti před biskupem od těch pastýřov obžalováni a proneseni, aby se lidé nezpoviedali, mají jim to pověděti, žeť nemohú rozhřešiti.

Toť znamená se skrze vlka toho. Těch tě mnoho připasí a nájemníkóv těch ovčiček – věrných duší pohřiechu na světě. Ale daj to buoh, by byli všichni pastýři dobří, aby snažně hlédali svých ovec, aby byl jeden pastýř a jeden ovčinec, aby mohl říci ten dobrý pastýř: „Cognosco oves meas et cognoscunt me meae. Sicut novit pater me, et ego cognosco patrem. – Znáám své ovce a mě také znají mé ovce. I pozná mě otec a já poznám otce.“ Jako by řekl: „Miluji ovce své a ony také milujíce mě vóli mú naplníjí.“ Kto pravdy nemilují, nemohú boha milovati. Ezechiel pokládá rozeznánie dobrého pastýře a zlého a die tak: „Zlý pastýř netbá svých ovec, nepřihlédá k nim, nedává jim obroka jich. Ale dobrý pastýř často přihlédá k svým ovciem a jest jich snažen, a když jest potřebie obrany, že svú duší pokládá za své ovce, totižto smrt trpí, když jest potřebie.“

Ale ne všeckerny ovce jsú čisté a dobré, ješto by slušalo pastýři svú duší za ně dáti neb smrt trpěti. Nebo mnozí sú, ješto svých pastýřov, totižto svých farářov, neposlúchají a nenávidie, mluviece o nich nepravú řeč, způsobující je v jich činech, v jich ofěrách a řkúc: „Ani pro ofěru mluvie a lají“, pro desátky způsobující, jehožto neslušie mluvíti, jinam ke mši chodiece, jiným se zpoviedajíce. Tiť svých pastýřov nemilují a neposlúchají, a vědúce to, že v súdný den každý pastýř, totižto každý farář, za každú duší má odpoviedati. Protož vám razi, ač ste kteří takoví, opusťte to a poslúchajte svých pastýřov, těch, kteříž sú věrní a dobří a šlechetní, ješto vám dobré naučení dávají, abyste jich poslúchali, abyste nebyli odlúčeni a vyvrženi z ovčince nebeského králevství.

Již ste slyšali dobré pastýře a zlé také a o ovciach dobrých. Ješče sú některé ovce, ješto nejsú z toho ovčince. Jakož praví svatý Jan ve čtení: „Et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili,“ scilicet de synagoga

Iudeorum, sed de populo gentili. Které sú to ovce? Židovské a pohanské, jakož praví Krysostomus, že obý lid byl zablúzený a rozběhlý a bez pastýře byli. Když jemu řekli: „Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. – Jdi od nás, naučenie tvého a kázanie nechcem,“ tuť židovstvo zavrhlí jeho a nechťeli jeho za věrného pastýře jmieti, nebyli sú duostojni v ten ovčinec vníti.

Ale jsú jiné ovce, ješto je musie v ovčinec uvésti: jest lid pohanský, ješto smy my pohanského pokolenie a z pohanstva smy pošli, když sme, křest přijemše, v jeho svaté jmě uvěřili a po jeho cestách, totižto po jeho prikázani, chodili a je plnili. Jakožto svatý Petr praví v svéj prvniej epístole: „Eratis sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem et episcopum animarum vestrarum.“ K nám to mluví svatý Petr a na nás to mieni a rka: „Byli ste jako ovce bludné, a obrátili ste se po pastýři a po biskupu vašich duší,“ totižto po kázani apoštolském, ješto sú vám kázali a učili vás a před vámi divy činili, nemocné uzdravujícíe, slepé, chromé, nuzné, hluché k svému zdraví navracujícíe, protož to vidúce vzali ste vieru a obrátili ste se a poslúcháte jeho slova. Protož vám die: „Jiné ovce, ty musím do ovčince dovésti“ – to smy my, ty ovce.

Ale k židovstvu jest řečeno, jakož se píše v Knihách apoštolských, že svatý Pavel a svatý Barnabáš řekli k židóm takto: „Vobis oportebat loqui verbum Dei, sed quia repellitis illud et indignos vos iudicatis vitae aeternae, ecce, convertimur ad gentes. Sic enim praecepit nobis Dominus. – Vám najprvé apoštolé měli mluviti slovo božie, ale nechťeli ste slyšeti jeho a zahonili ste a nebyli ste duostojni věčného života. Aj, zřete, teď se obracujem ku pohanstvu, jakož nám prikázal náš pán.“ „Uslyšavše to pohané, i radovali se a chválili slovo božie.“ To smy my, ty ovce, ješto má nás dovésti do ovčince.

„I bude jeden ovčinec,“ totižto jedno králevstvie nebeské, „a jeden pastýř,“ syn boží. Protož v dnešniem čtení učí nás svatý Jan i vešken úmysl jest, aby snažni byli pastýři svých ovec, točížto všichni poručníci jeho, všickni faráře aby je vedli ku pastvám nebeského králevstvie božím slovem, dobrými příklady, milostivým naučením na zpovědi. Také svatí pravie, velé a radie všem ovčičkám, totižto všem věrným křestanóm, ješto chtěie svého spasenie, a žádají, aby svých věrných pastýřóv poslúchali a jich následovali v dobrých příkladech a v skutciech dobrých.

Ale pohřiechu bojím se, by mnohé nebylo na mnohých farářech zameškánie, jakžto svatý Jan die: „Speculatores eius omnes caeci, universi canes muti, non valentes latrare, videntes vana. – Strážní neb pastýři mnozí jsú slepí a němí psi, nemohúce ščekati, vidúce marnost,“ tance, pěkné ženy milujícíe, s chrty a s krahujei honiece, pýchu tiem plodiece, dlúho spiece a v lenosti se kochajícíe s mladými ženami a na svaté hodiny ráno nevstávajícíe, do poledne spiece a v noci do puolnoci na víně, na pivě, vrhcáby

135 hrajíce a žen nepočestných se nádržujíce, a věduce to dobře, že co jim mimo jejich potřebu ostane, že to jest dědictvie samého Jezukrista, a to má na chudé obráceno býti, na kostel, na knihy neb na zádušie, ale ne na kurvy nakládaci a s nimi marně a nečistě svůj život ztráviti a svú mladost.

A tak mají poznání býti pastýřé dobří a zlí, aby dobří byli milováni
140 a zlí s jich zlostí k vlku zahrání, abychom s dobrými pastýři došli toho ovčince, to jest nebeského králevstvie, vstanúce, pokleknúce na svú kolenú, tak řkúce s prorokem: „Venite, adoremus et procidamus ante Deum, plorems coram Domino, qui fecit nos, quia etc. – Chvalmy hospodina a plačmy děkujíce jemu, že on jest náš pán a náš buoh a my jeho lid a ovčičky jeho pastvy.“ A každý věrný rci: „Erravi sicut ovis, quae periit. – Zabloudil sem jako ovce zabloudila ot tvéj svatěj milosti.“ Navrať na pravú cestu, již bych mohl najíti ku poznání věčného přiebytka nebeského královstvie. Jehož mně i vám rač dopomoci otec i syn i svatý duch, vše jeden hospodin, amen.

1 *Ego sum pastor bonus*: já jsem pastýř dobrý (Jan 10,11) – 2 *v dřevniej neděli* minulou neděli – 6 *ostřiehá* střeží, chrání – 8-9: Ž. 32,5 – 10 *čtenie* evangelium; *pokládá* uvádí, vykládá – 11 *chvátí* uchvacuje, loupí – 12-16: 1 Petr. 5,8-9 (nikoli Jak.) – 14 *bratřice* bratři – 17 *zlú pastvu následovati* jíti za špatnou pastvou, tj. za slovem nikoli božím

19 *pokládaje rozdielně a přirozeně* když přirozeným, vhodným způsobem vykládá rozdíl – 24 *toho dovodí* podává o tom důkaz – 25-26: Co jest platno člověku, by všechen svět získal, své pak duši uškodil (Mat. 16,26, nikoli Jan) – 30 *aby nezatrail* (dial. m. *nezatrail*) aby neztratil – 33 *přijieti* přijmout

34 *tiemž sledem týmž způsobem* – 37-39: 2 Kor. 12,15 (*vestris* vašich) – 38 *naložim* vynaložím, dám v oběť – 41 *po ofěfe jich stojie* usilují o jejich obětní dary – 42 *pastvy hledají* usilují o své hmotné zabezpečení; *nájemníci* námezdní pastýři – 43 *přítpasie* pomocní pastýři; *na mzdě* za mzdu – 43-47: Jan 10,12 (*et fugit* a prchne) – 48 *znamenává se* označuje se – 49 *druhé* za druhé – 51 *sprostného* prostého – 52 *zákonníci* řeholníci, mniši; *vydání ani zvolení* vyslání ani ustanovení – 53 *nezabránie* neobsazení kněžských míst – 55 *a nemajice* ačkoli nemají; *nerozdielně všickny* spolkem všechny dohromady bez rozdílu – 59 *po vstúpení* po nanebevstoupení – 60-63: Skutk. 20,29-30 – 61 *vědě* vím; *vendú* vejdou – 62 *chvátaví* draví; *neodpúščejíce stádu* a neušetří stádo; *křivdu* lež – 63 *po sobě* za sebou – 65 *proneseni* uvedeni ve známost

67 *těch tě těch* je – 69 *aby snažně hlédali svých ovec* aby pečlivě dávali pozor na své ovce – 70-73: Jan 10,14-15 – 75-78: volně podle Ezech. kap. 34

79 *všeckerny všecky*; *ješto by slušalo pastýři* že by pastýř měl – 81 *nepravú* nepravdivou; *způsobujice* falešně vykládajice – 84 *a věduce to* ačkoli to vědí – 86 *razi* radím; *ač ste kteří* jestliže jste někteří

92-93: A mám i jiné ovce, které nejsou z tohoto ovčince, tj. z církve židovské, ale z národa pohanského (Jan 10,16) – 94 *Krysostomus*: Jan Zlatouštý; *obý* obojí – 95-96: Job 21,14

100 *smý pošli* jsme vzešli, vznikli – 101 *přijemše* přijavše, když jsme přijali; *po podle* – 103-106: 1 Petr. 2, 25 – 109-110: Jan 10,16

112-117: Skutk. 13,46-47 – 115 *zahonili ste* odmítali jste – 117-118: Skutk. 13,48 – 120-121: Jan 10,16 – 122 *úmýsl* smysl – 124 *milostivým* laskavým

128 *zameškání* nedbalost – 129-131: podle Iz. 56,10 (nikoli Jan) – 133 *na svaté hodiny* na pobožnosti konané v určité hodiny – 135 *se nádržující* přidržující se – 137 *na zádušie* na kostelní majetek – 138 *nakládaci* (dial. m. *nakládati*) vynakládati

142-145: Ž. 94, 6-7 – 145-146: Ž. 118,176 – 148 *jehož* a k tomu

VOJTĚCH RAŇKŮ Z JEŽOVA

Silná opozice proti církvi se v průběhu 14. století soustředila na universitách. Vynikající teologové a filosofové podrobovali kritice církev, její představitele i její politiku. Na pařížské universitě nejvíce prosluli Marsiglio z Padovy a Jan z Jandunu (autoři protipapežského traktátu *Defensor pacis* – Obránce míru) a později Vilém z Occamu, z oxfordské university se nejvíce rozšířila známost Jana Viklefa. Kritické hlasy se na konci 14. století ozvaly i z pražské university. Od r. 1374 působil v Praze odchovanec pařížské a oxfordské university Vojtěch Raňků, pocházející z vládycké rodiny z Ježova nedaleko Mladé Vožice († 1388). Zastával se Milíče, jeho učení i jeho praxe, podporoval Matěje z Janova i Tomáše ze Štítného. Proslul svými projevy (v skvělém kázání při pohřbu Karla IV. nazval zemřelého císaře „otcem vlasti“) a rozpravami (latinským traktátem vystoupil proti poplatkům, jimiž papežská kurie zatížila duchovenstvo). Nejznámější je jeho *Apologia* (Obrana), soubor tří traktátů proti arcibiskupovi Janu z Jenštejna, v nichž mimo jiné rozbírá otázku odúmrtí (tj. nakládání s majetkem osoby, která nemá přímých dědiců); arcibiskup však hájil v této otázce stanovisko relativně pokrokovější.

Naše ukázka je vzata z Vojtěchova latinského *listu mistrům pražské university*, který poslal z Paříže r. 1372 do Prahy na svou obhajobu ve sporu s profesorem pražské university Jindřichem z Ojty o pravověrnost.

MISTRŮM PRAŽSKÉ UNIVERSITY

Věčný pane bože, který odkrýváš všecko skryté, ty víš, že moji sokové vydali proti mně falešné svědectví před mými pány nejmilostivějšími, před panem císařem rozmnožitelem, arcibiskupem pražským, jakož i před velmi četnými jinými, lživě tvrdíce, že jsem já vysoké učení pražské, které miluji
5 více než oni, před svými pány, papežem a kardinály, pomluvil, očernil a obvinil z bludného učení, ačkoliv jsem já o vysokém učení s panem papežem nikdy nemluvil a rovněž před pány kardinály nikdy se o něm nezmínil. Ledaže by mi snad to někdo chtěl klásti za provinění, že jsem dal přednost
10 vysokému učení pařížskému před pražským a že jsem někdy veřejně prohlášoval členy vysokého učení pařížského za znamenitější v životě i učení nad členy vysokého učení pražského. Bůh uchovej, abych k tak ctné matce a živitelce jako odrodilý syn ukrýval svou vděčnost! Bůh uchovej, abych zamlčoval její slávu, která vyzářuje po celém světě! Jestliže něčím jsem, vděčím vysokému učení pařížskému za to, co jsem a co s pomocí boží